

CLAUDIA STOKES
The Altar at Home:
Sentimental Literature
and Nineteenth-Century
American Religion.
Philadelphia: University of
Pennsylvania Press 2014.
281 s.

Sentimentaalinen kirjallisuus on kirjallisuustieteessä vakiintunut käsite, jolle on vaikea keksiä suomalaista vastinetta. Tunnetta tai tunneherkkyyttä huokuvat romaanit kertovat vain osaltaan, mistä on kyse. Sentimentaalinen kirjallisuus ajoitetaan useimmiten 1700-luvulle ja sen merkittävimpinä edustajina Britanniassa mainitaan yleensä Samuel Richardson, Oliver Goldsmith tai Lawrence Sterne. Myös sellaiset klassikot kuin Goethen *Nuoren Wertherin kärsimykset* (*Die Leiden des jungen Werthers*, 1774) tai Rousseauun romanttinen kertomus *Julie ou la nouvelle Héloïse* (*Julie, eli uusi Héloïse*, 1761) luokitellaan usein sentimentaaliseksi kirjallisuudeksi.

Yhdysvalloissa sentimentaalisen kirjallisuuden kukoistus sijoittuu Eurooppaa myöhäisemmäksi, 1800-luvun toiselle puoliskolle. Siihen kuuluvat ennen muuta Susan Warnerin, Louisa May Alcottin ja Harriet Beecher-Stowen kaltaiset kirjoittajat, joiden teokset *The Wide, Wide World* (1850), *Pikku naisia* (*Little Women*, 1868–1869) tai *Setä Tuomon tupa* (*Uncle Tom's Cabin*, 1852) levisivät suurina painoksina. Amerikkalaiselle sentimentalismille, toisin kuin eurooppalaiselle, oli tyypillistä harvas uskonnollisuus. Se tarjosi näissä teoksissa "balsamia levottomalle hengelle". Kirjat pursuivat kiihkeitä rukouksia, hurskaita hymnejä ja kristillistä moralismia. Ne kuvasivat kohtauksia kuolinvuoteilla pehmenneinä lupauksilla jälleennäkemisestä "kerran kirkkaudessa". Kaikkea tätä kuorrutti hyväntahtoinen, tunteita koskettava lempeys.

Sentimentaaliset kirjoittajat olivat Yhdysvalloissa pääosin naisia,

joiden kirjat ilmensivät rukouselämää, intohimoista Raamatun lukemista sekä pyrkimyksiä puhdashenkiseen moraaliseen suorasekäisyteen. Tutkimus sentimentaalisen kirjallisuuden ja uskonnon suhteesta Yhdysvalloissa 1800-luvun puolivälissä johtaa pohtimaan naisten uskonnollisuutta ja toimijuutta laajemminkin 1800-luvun puolivälin ja lopun Yhdysvalloissa.

Claudia Stokes (s. 1970, New York) toimii englantilaisen filologian professorina Trinity-yliopistossa San Antoniossa, Teksasissa. Hän on tutkinut ennen muuta kirjallisuuden nousua Yhdysvalloissa ja niitä tekijöitä, jotka johtivat huomattaviin painosmääriin. Tähän asti tunnetuimmassa kirjassaan, *Writers in Retrospect: The Rise of American Literary History, 1875–1910* (2006), hän käsittelee kirjallisuuden professionalisointumista ja tekijänoikeustematiikkaa sekä amerikkalaista kirjallisuushistoriaa tieteenalana. Vaikka Stokes ei ole historioitsija eikä yhteiskuntatieteilijä, hän hallitsee erinomaisesti myös laajojen yhteiskunnallisten ja historiallisten prosessien analyysin. Hänen metodinaan on yhdistää kirjallinen ilmaisu laajoihin sosiokulttuurisiin muutoksiin. Tutkimus avautuu näin kahteen suuntaan: tekstien sisällön kuvaukseen (beliefs inherent in sentimental literature) ja analyysiksi niiden kirjoittajien ja lukijakunnan mentaliteetista sekä yhteiskunnallisista vaikutuksista (social implications). Tämä tekee nyt arviotavana olevasta teoksesta monitasoisen ja vaikeasti ohitettavan.

Teos alkaa johdannolla, jossa Stokes hahmottaa sentimentaalisen kirjallisuuden keskeisen sisällön. Hurskauden ohella sille oli tyypillistä omintakeinen teologia, joka poikkesi monessa suhteessa kalvinismista mutta myös 1800-luvulla maahanmuuttajien mukana Yhdysvalloissa levinneestä katolisuudesta. Sentimentaalisen kirjallisuuden välittämä kuva uskonnosta oli välittömämpi kuin kirkoissa saarnattu opii. Sen mukaan pelastus oli kenen

tahansa tavoitettavissa ilman ankaraa kääntymystä.

Kirjoissa kuvattu hurskaus ei edustanut tyypillisesti mitään oppia, vaan pyrki välttämään sellaisia asioita, joissa denominaatioiden tunnustukselliset erot olisivat nousseet esiin. Tästä huolimatta on ilmeistä, että se ammensi protestanttisesta epäluulosta katolisuutta kohtaan. Katolinen klerikalismi esitettiin tyranniana ja katolinen papisto toisinaan irstailijoina. Myös pelko katolisesta käännäytyksestä heijastuu monissa teoksissa, esimerkiksi Louisa May Alcottin tuotannossa. Katoliset tavat ja mormonien moniavioisuus näyttäytyvät saman pahan ilmentymänä, joka uhkasi amerikkalaista kotia ja perhettä. Toisaalta sentimentalistien tapa kuvata äityttä ja kotia läheneä katolista pyhän perheen retoriikkaa ja mariologiaa.

Kalvinistisen rigorismin puute sentimentaalisisessa kirjallisuudessa ei ole uusi havainto. Jo Ann Douglas luonnehti klassisessa tutkimuksessaan amerikkalaisen kulttuurin feminisoitumisesta (*The Feminization of American Culture*, 1977) sentimentaalista kirjallisuutta teologisesti substanssittomaksi ja "erityisellä tavalla häilyväksi" (*peculiarly unassertive*). Stokes kiinnittää huomiota myös David S. Reynoldsin havaintoihin, joiden mukaan uskonto oli amerikkalaisessa sentimentaalisisessa kirjallisuudessa leimallisesti epä-älylistä ja sentimentaalista sanan nykyisessä merkityksessä.

Reynoldsin opponenteista Stokes nostaa esiin ennen muuta Jane Tompkinsin, joka vuonna 1985 julkaisemassaan tutkimuksessa *Sensational Designs: The Cultural Work of American Fiction, 1790–1860*, asettui puolustamaan sentimentaalisen kirjallisuuden uskonnollisuuden erityislaatuisuutta. Toisin kuin Reynolds, Tompkins näki sentimentalismien tuoneen melodramaattisuuden sijaan esiin uudenlaisen tavan ymmärtää uskontoa. Tompkins korosti amerikkalaiselle sentimentalismille ominaista uhri-ajatusta, joka nä-

kyy erityisesti *Setä Tuomon tuvassa*. Hänen mukaansa Beecherin teosten kaltaiset kirjat eivät edustaneet uskonnon sisällöllistä väljähtymistä vaan päinvastoin voimaa tuottaessaan sellaisen uuden kristinuskon muodon, joka oli relevantti polttavien ajankohtaisten sosiaalisten uudistusten, kuten abolitionismin edistämiseksi.

Tompkinsin synnyttämän debatin tuloksena amerikkalaisessa kirjallisuushistoriassa sentimentaalisen kirjallisuuden uskonto-ulottuvuus on alettu nähdä uudessa valossa: uskonnon muutoksen implikaationa. Suhtautuminen siihen on kuitenkin vaihdellut. Laura Wexlerin mukaan uskonto oli sentimentaalisisessa kirjallisuudessa vaihtoehtoisesti joko alistava tai emansipatorinen riippuen siitä, korostetaan ko kirjojen sisällöllistä kapeutta vai sitä, millaisena he näkivät uskonnon ja naisen roolin. Tässä keskustelussa Stokes liittyy siihen näkemykseen, että sentimentaalinen kirjallisuus pehmeni ja muokkasi maa-perää uudentalaiselle uskonnolliselle itseilmaisuudelle, joka oli ominaista nimenomaan naisille. Näin sentimentalismilla oli kauaskantoiset vaikutukset myös emansipaation ja naisten laajentuneen toimijuuden kehittymiselle.

Stokes vertaa sentimentaalisen kirjallisuuden uskonto-kuvaa metodismiin 1800-luvun puolivälissä. Niitä yhdistivät koreilunvastaisuus, epäkonventionaaliset toimintatavat ja kuuliaisuuden alleviivaaminen. Stokes päätelee rohkeasti mutta perustellusti, että sentimentalismi omaksui uskonnolliset piirteensä juuri metodismin kaltaisilta uusilta uskonnollisilta liikkeiltä, jotka olivat suuren herätyksen toisen aallon lapsia. Juuri se korosti sentimentalismille keskeisiä arvoja: tasa-arvoa maallikoiden ja saarnaajien kesken, innovatiivista rohkeutta ja heterodoksista näkemystä pelastuksesta. Sentimentaalisen kirjallisuuden hurskaus oli kuitenkin yksityistä vastakohtana kirkkokuntien yhteisöllisyydelle.

Hartauden harjoittamisen painopiste siirtyi sen myötä julkisesta jumalanpalveluksesta kotiin, mihin teoksen nimikin viittaa. Siinä missä metodismi näyttäytyi 1800-luvun Yhdysvalloissa näkyvänä ja mitä suurimmassa määrin kiistanalaisena, sentimentaalinen kirjallisuus tarjosi mahdollisuuden samasta juuresta nousten yksityiseen hartauteen.

Perinteisten uskontokuntien, presbyterismin ja kongregationalismin rinnalle syntyi 1800-luvulla useita uskonnollisia liikkeitä. Sentimentaalinen kirjallisuus omaksui näistä uudenlaisen populismin, innon ja kiihkeän antipatian ”vanhojen kirkkokuntien” valtaa ja erityisesti patriarkaalista holhousta vastaan, mutta suhtautui yhtä torjuvasti aikansa herätysten kirjoon ja kiihkoon. Se pyrki säilyttämään hyvät tavat ja kristillisen moraalin, pitämään kiinni Uuden Englannin ”hillitystä elämästä”. Se muokkasi aikansa uudet ajatukset uskonnosta, siirsi ne herätykokouksista yksityisten ihmisten kohteihin vastustaen uusien uskonnollisten liikkeiden nurkkakuntaisuutta. Näin syntyi Yhdysvaltain 1800-luvun kirkkohistoriaan omalaatuinen uusi kategoria (unmarked category), jota ei ole riittävästi erotettu oman aikansa uskonnollisesta ja kirjallisesta moninaisuudesta.

Sentimentalismi tukeutui uusiin oppeihin ja tapoihin. Se kyseenalaisi naisen velvollisuuden vaieta seurakunnassa. Se raivasi tilaa naisille paitsi lukea Raamattua myös tulkita sitä itsenäisesti. Tämä avasi heille ennennäkemättömän mahdollisuuden kasvattaa vaikutusvaltaansa myös yhteiskunnassa. Yksi juuri naisten johtajuudelle uskonnollisissa yhteisöissä ulottuu tähän muutokseen.

Sentimentaaliseen kirjallisuudelle ominaisia olivat ennen muuta hurskaat hymnit. Ne olivat 1800-luvun amerikkalaisessa yhteiskunnassa naisten spiritualiteetin ytimessä. Juuri ne tarjosivat naisille uudenlaisen mahdollisuuden ilmaista uskonnollisia tunteitaan. Sentimenta-

lismi ei ollut vain sosiaalisia muutoksia tavoitellut liike. Muita naisellisia ominaisuuksia olivat hyvä maku ja arvostelukyky sekä käytännöllinen taito hallita kotielämää. Kun ne yhdistettiin kristilliseen moraaliiin, syntyi sentimentaalisten kirjailijoiden tavoittelema ihanne, joka kiteytyi keskiluokkaisessa protestanttisessa naisessa. Juuri he edustivat mallillisuutta ja hyviä tapoja jokapäiväisessä elämässään, samalla kuitenkin emansipoituen patriarkalisesta holhouksesta uskon määrittelemisessä.

Claudia Stokesin tutkimus on kiinnostava, oppinut ja selkeä esitys naisten asemasta kirjallisuuden ja uskonnollisten liikkeiden kentässä. Se tuo vastaansanomattomasti esiin naiset toimijoina mutta myös heidän spiritualiteettinsa ominaislaadun. Teos on erinomainen yhdistelmä gender-, kirja- ja kulttuurihistoriaa.

ESKO M. LAINE, DOS.

RISTO SAARINEN
Oppi rakkaudesta. Helsinki:
Gaudeamus 2015. 200 s.

RISTO SAARINEN
Oppi luottamuksesta.
Helsinki: Gaudeamus 2017.
208 s.

Rakkaus ja luottamus ovat suuria mutta kuluneita sanoja. Niihin turvaututaan ylevissä yhteyksissä: mitä olisi hääpuhe ilman rakkauden luonteen ja merkityksen pohtimista tai poliittinen yhteistyötarjous, jos ei mainittaisi luottamusta. Sanat ovat kovassa käytössä myös menettäneet tehoaan. ”All you need is love, love, love,” on elämänohjeena kaiken kattava ja universaali mutta käytännön neuvona pelkkä kupla. Luottamusta tarjotaan sekä tulkin-avaimeksi että toimeenpano-